Zonder historisch perspectief van crisis naar crisis

Arnoud W.A. Boot

Begrijpen we de economie of rennen we alleen maar achter modeverschijnselen aan? Schumpeter, in zijn postuum gepubliceerde standaardwerk *History of Economic Analysis*, had het ideaal dat het vak economie ontdaan zou kunnen worden van de maatschappelijke en historische context. Hij formuleerde het als 'het [het vak economie] zal eindelijk dezelfde dienst voor de economische politiek opleveren als de theoretische natuurkunde voor de werktuigbouw'. Heel mooi, maar misschien toch een tikkeltje naïef. We zijn telkenmale op zoek naar wetmatigheden, maar die zijn toch wat minder grijpbaar dan de natuurkrachten in de natuurkunde… En niet alleen minder grijpbaar, maar ook sterk onderhevig aan maatschappelijke ontwikkelingen en misschien wel modeverschijnselen.

Hoezeer ik het ideaal van Schumpeter ook toejuich, de realiteit is dat er een sterke wisselwerking is tussen de economiebeoefening en de maatschappij. Kijk maar eens naar het economisch denken van vandaag. Wat staat centraal? Het micro-economische gedachtegoed. Alles gaat over belangentegenstellingen en falende markten, en welke prikkels daar dan weer nodig zijn om dat op te lossen. Is dat toevallig? Neen, zeker niet. Het past precies bij het huidige marktgedreven en individualistische tijdsbeeld.

Is het probleem van de huidige samenleving niet het probleem van de calculerende burger? Het devies 'What's in it for me?' lijkt hoogtij te vieren. Iedereen als een soort individuele winst- en verliesrekening. Ik weet niet of dit vaker voorkomt dan vroeger, maar het zou goed kunnen. De maatschappij wordt steeds individualistischer en dat lijkt calculerend gedrag in de hand te werken. Sommigen zien de economieopleiding als een soort indoctrinatie die het calculerende in de mens aanwakkert. Dit is niet zo gek gedacht. Het gaat immers alleen maar over prikkels. De belangrijkste innovatie in het economisch denken over de laatste decennia was dan ook het onderkennen van belangentegenstellingen. De agency-theorie is hiervan het belangrijkste product. Hoe kan 'de principaal' ervoor zorgen dat 'de agent' niet zijn eigen belangen laat prevaleren?

Bijna elk vraagstuk, of het nu ligt in de arbeidseconomie (werkgever versus werknemer), financieringstheorie (aandeelhouder versus management) of public economics (de burger versus de volksvertegenwoordiger) kan gezien worden als een agency-vraagstuk. Dit is dan ook precies wat gebeurt in de moderne economiebeoefening. Wat de economiestudent er aan overhoudt, is een volledige deformatie en indoctrinatie: eigen belangen staan altijd voorop. Inderdaad blijkt uit Amerikaans onderzoek onder studenten, dat economiestudenten zich het meest calculerend gedragen. Nu kan het zo zijn dat juist calculerende studenten economie gaan studeren (dus men kan twijfelen aan de causaliteit, een favoriet onderwerp in het wetenschappelijk onderzoek), maar toch, de op het eigen belang sturende economische theorieën lijken het nastreven van eigenbelang te bevorderen. Een soort self-fulfilling prophecy.

Waar zijn de ideologische discussies van weleer? Om één of andere reden hebben we ons allemaal neergelegd bij een no-nonsense benadering. Politieke partijen zijn amper meer van elkaar te onderscheiden, met een vergrootglas moet je op zoek naar de ver-

Prof. dr. Arnoud W.A. Boot is hoogleraar Ondernemingsfinanciering en Financiële Markten aan de Universiteit van Amsterdam.

schillen. Tegelijkertijd bekruipt mij het gevoel dat de dominantie van de 'prikkel-economie', en het gebrek aan ideologische tegenstellingen, een atmosfeer heeft geschapen alsof wij nu plotseling weten wat de 'juiste' economie is. Ik ben hier verre van overtuigd. Er is geen enkele reden om aan te nemen dat wij nu plotseling hebben ontdekt hoe de economie echt in elkaar zit en wat goed economisch beleid is, en, onwaarschijnlijker nog, wat de 'juiste' economische theorie is. Over vijftig jaar denken we misschien weer heel anders.

Dus bescheidenheid en relativering zijn belangrijk. Dit moet ook betekenen dat het verschaffen van een historisch perspectief geen overbodige luxe is. We weten niet wat de toekomst brengt en voor een economische wetenschap die geen natuurkrachten als wetmatigheden kent, ontbreekt vastigheid. Lessen trekken uit het verleden voor de toekomst is daarmee van groot belang. Maar terugblikken op het verleden is niet gebruikelijk in de hedendaagse beoefening van de economische wetenschap. De moderne econoom ziet hooguit de laatste jaargangen van de vooraanstaande economische tijdschriften. Mijn eigen vakgebied is alles wat met de financiering van ondernemingen en de werking van financiële markten van doen heeft. Een gebied dat aardig in het nieuws is geweest, getuige de financiële schandalen bij Ahold en Enron bijvoorbeeld, of de recente kredietcrisis die de financiële wereld in haar greep houdt. Maar hoe dan ook, dit vakgebied heeft sterk aan belang gewonnen. Financiële markten passen dan ook mooi in dat doorgeslagen individualistische denken.

Het gebrek aan historisch perspectief is voor de financieel econoom ook niet zonder nadelen. Belangrijke financieel-economische thema's, bijvoorbeeld de bestaansvoorwaarden voor goed ontwikkelde financiële markten, het belang van een stabiel bancair systeem of het corporate governance vraagstuk, zouden baat kunnen hebben bij een betere benutting van ervaringen uit het verleden. Zo is in het huidige denken transparantie cruciaal voor de ontwikkeling van financiële markten en is transparantie ook bijna een codewoord voor goede corporate governance. Vanuit een historisch perspectief zijn dergelijke absolute 'waarheden' veel minder overtuigend. Een mooi voorbeeld is de (vermeende) invloed van transparantie op de economische groei. Deze wordt algemeen aangenomen, doch blijkt empirisch moeilijk vast te stellen. Niet verrassend vanuit historisch perspectief. Rond 1900 waren bijvoorbeeld de buitengewoon gebrekkig transparante aandelenmarkten van Frankrijk en België van veel grotere economische betekenis dan die van de transparante Verenigde Staten. De hedendaagse Angelsaksische dominantie van de economische wetenschap leidde ook tot een verwaarlozing van het belang van stabiele bancaire systemen ten faveure van financiële markten bij de advisering van de Centraal-Europese economieën na het wegvallen van de Berlijnse Muur. Inmiddels realiseren we ons (weer) dat het hebben van een stabiel bancair systeem een absolute bestaansvoorwaarde is voor een gezonde economische ontwikkeling. Op zich weinig nieuws, maar een belangrijke correctie op het extreme financiële marktgerichte denken van dat moment.

Het gevaar is dus verre van denkbeeldig dat de 'moderne' econoom van vandaag lessen trekt uit het heden en daar eeuwigheidswaarde aan toekent. Alsof de mensheid eeuwen heeft stilgestaan en de econoom van vandaag de wijsheid in pacht heeft. Is het dan verrassend dat wij ons momenteel van crisis naar crisis slepen? De macht ligt in handen van economen, en meer specifiek MBAs, met allemaal eenzelfde economische training. Het bedrijfsleven kent nog maar één bloedgroep, de door het huidige economische denken geïndoctrineerde manager, analist of consultant. Het is allemaal één pot nat. Het denkt hetzelfde, het gedraagt zich hetzelfde en ja het is een kudde die de hele tijd dezelfde kant op rent. En dat is precies wat een crisis veroorzaakt: allemaal tegelijk fout zitten! Laten we weer kritisch gaan nadenken. Diversiteit is nodig. Laten we ons onze beperkingen realiseren. Ga in debat, wees kritisch, de no-nonsense wereld van vandaag is hopelijk geen lang leven meer beschoren. ■